YÂSÎN

﴿٣٦﴾ سُورَةُ يٰسٓ

Yâsîn Sûresi Mekkîdir.

Âyetleri - Kûfîde seksen üç, maadasında seksen ikidir.

Kelimeleri - Yedi yüz yirmi yedidir.

Harfleri - Üç bindir.

Fasılası - م ۰ ن harfleridir.

İsimleri - Bu Sûreye « اَلْعَظِيمَةُ ۰ اَلْمُعِمَّةُ ۰ مُدَافِعَةً قَاضِيَه ۰ قَلْب قُرْاٰن

dahi denilmiştir. Âlûsî nakleder: «Ebû Nasrı Sezcî İbânede «Hasen» diyerek Hazreti Aişeden şöyle tahric eylemiştir: Müşarün'ileyha demiştir: Resulullah şöyle buyurdu «Kur'anda bir Sûre vardır ındallah Azîme yad olunur, sahibi de ındallah şerîf yad olunur, sahibi Kıyamet günü Rebîa ve Mudardan daha çokları hakkında şefaat eder. O, « يٰسٓ » Sûresidir». Said ibni Mansur ile Beyhekî dahi Hassan ibni Atıyyeden tahric eylemişlerdir ki Resulullah şöyle buyurmuş « يٰسٓ » Sûresine Tevratta Muımme denilir: Sahibine Dünya ve Âhıret hayrına ta'min eyler ve ondan Dünya ve Âhıret mihnetlerine karşı kor, ve Dünya ve Âhıret korkularını def'eder, buna müdafiai kadıye dahi denilir, sahibinden her fenalığı defeder ve her hayırlı haceti kaza eyler اهـ. Maamafih Beyhekî demiştir ki bunda Süleyman ibni defâ'dan Muhammed ibni Abdurrahman ibni Ebi Bekri ced'anî teferrüd eylemiştir. O ise münkerdir اهـ. Bununla beraber Hatîb dahi Enesten mislini tahric eylemiştir اهـ. Tirmizi, Kuteybe ve Süfyan ibni Veki' tariklarından Katade hadîsiyle Enesten Hazreti Peygamber sallallahü aleyhi vesellem buyurdu ki: «her şey'in bir kalbi vardır, Kur'anın kalbi de « يٰسٓ » dir. Her kim « يٰسٓ »

Sh:»4003

okursa Allah onun kıraetine on kerre Kur'an okumak sevâbı yazar» diye tahric eylemiş ve buna bir hadîsi

garîbdir demiş, senedinde Harun ibni Muhammedin mechul bir şahs olduğunu ve bu babda Hazreti Ebû Bekrisıddıktan da bir rivayet varsa da isnadında za'f bulunduğunu söylemiştir. Fakat alûsî şunu da kaybeder: İmam Ahmed ve daha gayrileri hadisiyle Ma'kıl ibni Yesardan sahih olarak merviydir ki Resulullah sallallahü aleyhi vesellem: « يٰسٓ » Kur'anın kalbidir» buyurmuş ve bu, onun isimlerinden biri addolunmuştur. Huccetül'islâm İmamı Gazalî buna bir vecih olmak üzere bu Sûrede haşr-ü neşrin eblağ ve ahsen vech olmak üzere takrir edilmiş olduğunu, haşr-ü neşrin eblağ ve ahsen vech üzerine takrir edilmiş olduğunu haşr-ü neşri i'tiraf da iymanın kalbi mesabesinde bulunduğunu söylemiştir. İmamı Razî de bunu beğenmiştir, Keşifte şöyle denilmiştir: bir şey'in kalbi onun lübbü ve aslıdır ki maadası onun mukaddimatından veya mütemmimatından sayılır. Bu Sûreye kalb tesmiyesinde de işareti nebeviyye Fatihaya Ümmülkitab tesmiyesinde söylediğimiz vecih olsa gerektir. Ya'ni Peygamberler göndermek ve kitablar indirmekten maksud kulları meadda gayei kemallerine irşaddır. O kemal ise burada zikr olunan tahakkuk ve tahallûk ile olur ki sıratı müstekıme sülûk ta'bir olunur. Bu sûre de işte onu beyana dairdir اهـ. Bundan Gazalînin haşri tahsıs etmesinin vechi de anlaşılmış oluyor. Biz de bunu şöyle ifâde etmek isteriz: Kalb hayatî heyecanın bir menşei olduğu gibi bu Sûre de sirri bas ile bir heyecanı dinî ifâde ettiği için Kalbi Kur'an tesmiye edilmiştir demek olur. Yine bu hikmete mebni olsa gerektir ki sahih haberlerde bu Sûrenin mevtaya okunması hakkında emir dahi varid olmuştur. Ezcümle İbni mâce, Ma'kıl ibni Yesardan

şöyle tahric eder: Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellem buyurdu ki «

اِقْرَؤُهَا عِنْدَ مَوْتَاكُمْ يَعْنِى يٰسٓ » onu mevtanızın yanında okuyun: ya'ni yasîni»

burada mevtadan murad, hali ihtizarda ölmek üzere bulunanlardır deniliyor, Taybî

demiştir

Sh:»4004

ki: el'ılmü ındallah bunun sirri şu olsa gerektir: bu Sûrei kerîme usuli iyman ılminin ümmehatını, nübüvvet,

keyfiyyeti da'vet, ahvali ümem, ef'ali ıbadın Allah tealâya istinadı, isbati tevhid, nefyi zıdd, emaratı sâa,

haşr-ü ıâde gibi mesaili mu'teberenin hepsini takrir ve beyan ile meşhundur, İbni Hıbban, mevtâ ile murad,

muhtadar « من حضره الموت » tir der. İbni Ebiddünya ile İbni Merduyenin tahric eyledikleri şu

hadîs de bunu te'yid eyler: «

مَا مِنْ مَيِّتٍ يُقْرَاُ عِنْدَ رَاْسِهِ يٰسٓ اِلَّا هَوَّنَ اللّٰهُ عَلَيْهِ » her hangi bir

meyyitin baş ucunda يٰسٓ okunursa her halde Allah ona kolaylık verir.» Bununla beraber müteahhırînden

ba'zıları hadîsi zâhiri ile ahzeylemiş, hayır öldükten sonra okunur demiştir. Ba'zısı da kabrinin başında

okunmasına zâhib olmuştur. İbni adiyy ve sairenin rivayet ettiği şu haber de bunu te'yid eyler: her kim

anasının babasının ve yâhud bunlardan birinin kabrini her Cuma ziyaret eder de yanlarında يٰسٓ okursa

her harfinin adedince ona mağrifet edilir. Bu babda daha diğer eserler de nakledilmiştir. An ma'kıl ibni

Yesar radıyallahü anh «

اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ قَالَ قَلْبُ الْقُرْاٰنِ يٰسٓ لَا يَقْرَاُهَا رَجُلٌ يُرِيدُ اللّٰهَ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ اِلَّا غُفِرَ لَهُ. اِقْرَؤُهَا عَلٰى مَوْتَاكُمْ. رَوَاهُ اَحْمَدُ وَ اَبُو دَاوُدَ وَ النَّسَائِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ وَابْنُ مَاجَهُ وَالْحَاكِمُ وَ صَحَّحَهُ. وَعَنْ جُنْدُبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ مَنْ قَرَاَ يٰسٓ فِي لَيْلَةٍ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللّٰهِ غُفِرَ لَهُ. رَوَاهُ مَالِكٌ وَابْنُ السُّنِّي وَابْنُ حِبَّانَ. » Fakat unutmamak lâzım gelir ki Kur'an ölüler için değil, diriler için nâzil olmuştur.

Bu suretle bu Sûrenin yukarıda söylediğimiz vechile Sûrei Fatırın hatimesine olan münasebeti de bir kat daha tavazzuh etmiş bulunuyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ يٰسٓ ﴿٢﴾ وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ ﴿٣﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

﴿٤﴾ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥﴾ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴿﴾

Sh:»4005

﴿٦﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَآ اُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾ لَقَدْ حَقَّ
الْقَوْلُ عَلٰى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَايُؤْمِنُونَ ﴿٨﴾ اِنَّا جَعَلْنَا فِى
اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا فَهِىَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا
مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ
لَايُبْصِرُونَ ﴿١٠﴾ وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ
لَايُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِىَ الرَّحْمٰنَ
بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْىِ
الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَاٰثَارَهُمْ وَكُلَّ شَىْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِى
اِمَامٍ مُبِينٍ﴿﴾

Meali Şerifi

يٰسٓ 1 Hikmetli Kur'anın hakkı için 2 Emîn ol ki sen o risaletle gönderilen Peygamberlerdensin 3 Bir sıratı müstakîm üzerindesin 4 Tenziliyle o azîz rahîmin 5 İnzar edesin: vehameti haber veresin diye bir kavme babalar inzar edilmedi de haberleri de yok gafiller 6 Celâlim hakkı için daha çoklarına karşı söz hakkolmuştur da onlar iymana gelmezler 7 Çünkü biz onların boyunlarına kelepçekler geçirmişiz, onlar çenelerine dayanmıştır da burunları yukarı gözleri aşağı somurtmaktadırlar 8 Hem önlerinden bir sedd ve arkalarından bir sedd çekmişiz, kendilerini sarmışızdır da baksalar da

görmezler 9 Ve onlarca müsavidir: ha inzar etmişin kendilerini ha etmemişin; inanmazlar 10 Ancak zikri ta'kıyb eden ve gaybde rahmana haşyet besliyen kimseyi sakındırırsın, işte onu hem bir mağrifetle hem bir ecri kerîm ile müjdele 11 Hakıkat biz biziz, ölüleri diriltiriz ve takdim ettikleri şeyleri ve bıraktıkları eserleri kitaba geçiririz ve zaten her şey'i açık bir kütükte bir "İmamı Mübîn" de ihsa etmişizdir 12

1. ﴿يٰسٓ﴾ « يس » Yâsîn, ekserin kavlince Halil ve Siybeveyhin tasrihleri gibi Sûrenin ismidir. Ba'zılarınca kasemdir. Allah tealânın esmasındandır. Ba'zılarınca da Allah tealânın kelâmını açtığı bir

miftahı kelâmdır demişler, «Elbakare» sûresinin evvelinde « الـم » de verilen tafsılât umumî surette burada da câridir. Yalnız burada hususî olarak şu iki rivayet vardır: birisi Ikrime tarikıyle ibni Abbastan merviy olduğu üzere ya insan! demek olmasıdır. Birisi de Saîd ibni Cübeyrden merviy olduğu üzere Peygamberin bir ismi olmasıdır ki « اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۙ » hıtabı bunu andırır. Şifai şerifte zikrolduğu üzere Nakkaş, aleyhıssalâtü vesselâmdan «benim Kur'anda yedi ismim vardır: Muhammed, Ahmed, يس ٠ طه Müeddessir, müzzemmil, Abdullah» diye rivayet eylemiştir. Tefsiri hakayık sahibi Sülemî, vasıtîden ve Ca'fer ibni Muhammedden: يس ya seyyid demek olduğunu da hikâye etmiştir.

Kıraet - Ebûbekir, Hamze, Kisaî, Revh, Halefi âşir yanın fetvasını imale ile okurlar. Aşere kıraetlerinin hepsinde «sîn» vakıfta ve vasılda sâkin okunur, Kalûn, ibni Kesîr, ebû amr, Hafs, Hamze «nunu» vasılda ızhar, diğerleri idğam ederler. Ancak ebû Ca'fer hep sekit yaptığı için ona da ızhar lâzım gelir. 2. ﴿وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ ۙ﴾ - de "vav" kasem içindir. Yalnız يس de yemin ma'nâsı bulunduğuna göre atf olmasını dahi tecviz edenler olmuştur. Dilimizde ayrıca bir yemin harfi bulunmadığından bir çok

yerlerde kasemi «hakkı için» diyerek ifade ediyoruz ki şöyle demek olur: يس hem Kur'anı hakîm hakkı için - hakîm; hikmetli, hikmet söyliyen, hikmet sahibi, yâhud çok hâkim ve muhkem ma'nâlarına gelir ki Kur'an hakkında hepsi de sadıktır. 3. ﴿اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ emin ol ki sen hiç şübhesiz risaletle gönderilen Peygamberlerdensin - görülüyor ki bu hıtab hem kasem, hem « ان » hem « لام » hem de cümlei ismiyye ile takviye ve te'kid olunmuştur. Bu kadar kuvvetli te'kid ise ancak muhatabın şiddetle münkir olduğu makamda yakışır. Onun için burada muhatab Peygamberin kendisi olduğu halde ona tebliğde bu derece te'kide ne lüzum vardı? diye bir suâl sorulabilir. Buna cevab şudur: bu cümle « لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَآ اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهُ بِعِلْمِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا » buyurulduğu üzere hakıkatte tarafı ilâhîden risaleti Muhammediyyeye bir şehadettir. Bundan dolayı bu te'kidler evvel emirde şiddetli küfr-ü inkârlarla karşılaşan Peygamberi umum muhvacehesinde lâyıkıyle tatmin ve te'min içindir. Bu haysiyyetle şöyle demek olur: bütün münkirlerin muanidlerin, cehudların küfr-ü inkârlarına rağmen emin ol ki sen şübhesiz o risaletle gönderilen, ya'ni, Allahın tebliğ edilmek üzere emanetini haiz ve dinlenilmediği takdirde muahazesi muhakkak elçileri olan hak Peygamberlerdensin 4. ﴿عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ bir sıratı müstakîm üzere - sin, hiç eğriliği olmıyan dosdoğru Allaha götüren yeni bir cadde üzerinde

gönderildin ki o islâm şeriatidir. 5. ﴿تَنْزِيلَ﴾ tenzilî - nasb ile de ref'ile de okunur. Ya'ni peyderpey indirdiği vahyi - ile ﴿الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾ o azîz rahîmin - bütün ızzet ve kuvvet, galebe ve nusrat kendisinin olan ve ızzetini tanıyan mü'minlere ni'met ve rahmetine nihayet olmıyan Allah zül'celâlin. Burada esmai husnâdan bilhassa bu iki ismi celîlin zikri « كَتَبَ اللّٰهُ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا وَرُسُلِى ۘ » Sh:»4008 mazmuniyle « وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ » mazmununa işarettir. Bu tenzilin hikmeti 6. ﴿لِتُنْذِرَ﴾ inzar etmen için - ya'ni bu Dünyanın bir Âhıreti bulunduğunu, sonunda hep o azîzi rahîmin huzuruna varılıp hisab vereceğini, doğru yoldan gitmiyenlerin, tehlükeden korunmıyanların akıbetleri vahîm olduğunu haber verip sakındırasın diye ﴿قَوْمًا﴾ bir kavmı ki ﴿مَآ اُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ ۘ﴾ babaları inzar edilmedi - pek uzak dedelerine değilse de yakın babalarına nezîr, ya'ni Allah korkusunu anlatacak Peygamber gönderilmedi ﴿فَهُمْ غَافِلُونَ﴾ de onlar, o kavm, gafillerdir - doğru yolun ne olduğundan, akıbetin nereye varacağından haberleri yok. Sûrei Kasasta « وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى ۟

» âyetinde beyan olunduğu üzere Musâya Tevrat, Kurûnı ulânın ihlâkinden sonra verilmişti ve o vakıttan bı'seti Muhammediyyeye kadar geçen Kurûnı vustâ zarfında Benî İsraîle bir çok Peygamberler gönderilmiş olduğu halde Arablara doğrudan doğruya bir Peygamber gönderilmemiş olduğundan büsbütün gaflet ve fetret içinde idiler. Bu suretle rahmeti ilâhiyye Kur'anın Arabî olmasını ve Hatemül'enbiyanın Arabdan gelmesini ıktıza etmiş idi. Gerçi Kur'anın inzarı Araba mahsus değil ve Resulullah «

يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ اَنْ تَقُولُوا مَاجَآءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٌ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ

» buyurulduğu üzere hem bütün ehli kitaba dahi mürsel, hem de «

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَآفَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا

» mantukunca kâffeten insanları da'vete me'mur bir beşîr-ü nezîr ise de bu da'vet ve inzar, evvel emirde «

وَ اَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ

» müeddasınca en yakınından «

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ

» mısdakınca da Arabdan başlıyacaktı, çünkü bunlar bütün bütün gafil idiler 7.

﴿لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰى اَكْثَرِهِمْ﴾

celâlım hakkı için daha çoklarına karşı söz, hakkoldu - « لَقَدْ » de « لام » kaseme cevabdır. « وَاللّٰهِ لَقَدْ » takdirinde Allah tealânın namı celâline

bir yemini iş'ar eder. Müfessirlerin ekserîsi burada kavilden murad « لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ » kelimesi olduğunu söylemişlerdir. Netekim « اِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَايُؤْمِنُونَ » âyetinde de böyledir. Ya'ni bu kavli celîl mucebince aleyhlerinde azâb ile huküm vacib oldu. Ancak buna şöyle bir suâl varid olur: « ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ﴾. ﴿وَمَاكُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ » buyurulmuş iken burada « فَهُمْ غَافِلُونَ » diye gafletle tavsıf olunan bir kavm aleyhine kelimei azâb nasıl hakkolur? Cevab olarak bunlara o kavlin hakk olması Peygamber gönderilmeden evvel değil, gönderildikten sonra Ebu cehil gibi ınad edip kabul etmiyenlere aiddir deniliyor. Lâkin bu i'tibar ile doğru olsa da sonradan çoklarının iymana gelmiş olmalarına nazaran bunlara iymana gelmez bir ekseriyyetin bu suretle hemen mahkûmiyyeti dahi « مَآ اُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ » ma'ziretiyle nazmın gelişine de mülâyim düşmüyor. O halde bu ekser o kavmin içinden ziyade dışında olmak gerektir. Zira Nahivde

ma'lûmdur ki ismi tafdılin izafetle isti'malinde iki vecih vardır. Birisinde muzafi ileyhten cüz'olması şart olur:

Yusufü ahsenünnasi gibi. Diğerinde ise ziyadei mutlaka kasd olunmakla muzafi ileyhten haric olabilir.

Yusüfü ahsenü ıhvetihi gibi ki işte burada « اَكْثَرِهِمْ » bu ma'nâ ile mülâhaza edildiği takdirde bu

ekseriyyet o gafillerin haricinde bulunan ve babaları inzar edilmiş olan azgınlara masruf olacağından suâl

varid olmaz. Ya'ni sâde o gafillerin içinden çoklarına değil, onların daha çoklarına, babalarına Peygamber

gönderilmiş olduğu halde doğru yoldan ayrılmış olan pek çok kavmlara söz, hakkolmuştur.

﴿فَهُمْ لَايُؤْمِنُونَ﴾ da onlar iymana gelmezler. - Onun için inzara onlardan başlamak hikmete

muvafık olmaz 8. ﴿اِنَّا جَعَلْنَا فِى اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا﴾ çünkü biz onların

boyunlarında bir takım bağlar, kelepçekler yapmışızdır. -

AĞLÂL, gaynın zammiyle «gull» ün cem'idir. Bahir

Sh:»4010

de der ki gull, unf, tazyık, ta'zib, esaret ma'nâsiyle boyunu ihata eden ve boyun ile beraber iki veya bir eli de

bağlıyandır. Ragıb da şöyle der: a'zayı ortasına alan bağdır. Ba'zıları da ta'zib ve teşdid için eli boyuna

bağlıyan bağdır diye ifâde etmişlerdir. Kamus mütercimi de mahbus ve mecnun boynuna geçirdikleri demir toka ve lâleye denilir diye anlatmıştır. Demek ki gull kelepçek ve lâle mekulesi demir bağlardır. Ebû Hayyan Bahirde diyor ki: zâhir olan işbu « اِنَّا جَعَلْنَا فِى اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا » âyeti istiare değil, hakıkat olmaktır. iyman etmiyeceklerini haber verince Âhıretteki hallerinden de bir şey haber verilmiş demektir. Bununla beraber Cumhur bunun bir istiare olduğunu söylemişlerdir ki hidayetlerine mani' olan enfüsî ve ictimaî ı'tiyad ve şeriatın « وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِى عُنُقِهٖ» mısdakınca bir cezai mükteseb halnide tab-u ilzamını tasvirdir. Çünkü tomruk ve kelepçek gibi bağlar ceza ve ukubet alâtından olmak ı'tibariyle cebrî olan fıtriyyatı değil, iktisab ile istihkaka terettüb eden cezaî bir ilzam ifâde eder. İlk nazarda asrî medeniyyetin boyun bağlarını ıhtar eder gibi görünen bu «ağlâl» hem ferdin kabiliyyeti fıtriyyesini yanlış hedeflere sevk eden bir cem'ıyyet sultasının fena tazyıklarını hem de bâtıl ı'tikadlar, çirkin ıtiyadlar kötü huylar, taklid, taassub, hevâ gibi küfr-ü ma'sıyeti hoşlandırıp iymandan kaçındıran fena melekelere ve keyfiyyetlere nefislerin alıştırıla değişmez hale getirilmiş olmasını temsildir. Evet o kelepçekler « خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ » mazmunu üzere çıkmaz bir surette boyunlarına geçirilmiş ﴿فَهِىَ﴾ onlar - o demir çemberler, enli, dik yakalıklar halinde ﴿اِلَى الْاَذْقَانِ﴾ çenelere dayanmıştır. ﴿فَهُمْ مُقْمَحُونَ﴾ burunları yukarı, gözleri aşağı somurtmuş kalmışlardır. - Hakkı görmek için etraflarına bakmazlar ve bakamazlar 9.

﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا﴾

Sh:»4011

hem önlerinden bir sedd ve arkalarından bir sedd çekmişizdir. ﴿فَاَغْشَيْنَاهُمْ﴾ kendilerini sarmışızdır da ﴿فَهُمْ لَايُبْصِرُونَ﴾ artık baksalar da görmezler- onun için 10. ﴿ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ﴾ onlara karşı müsavidir de ﴿وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ﴾ ha inzar etmişin kendilerini ha etmemişin ﴿لَايُؤْمِنُونَ﴾ iymana gelmezler. 11. ﴿اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ﴾ ancak o kimseyi inzar edersin, ya'ni ekseriyet öyle olmakla beraber sen yine umumunu da inzar edeceksin, çünkü inzarının o kimselere faidesi olur, o kimseleri sakındırır korundurursun ki ﴿اتَّبَعَ الذِّكْرَ﴾ zikri ta'kıb etmekte - kitabı, Kur'anı cidden düşünerek vird etmekte, nasıhat dinlemekte ﴿وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ﴾ ve rahmana gayibde haşyet beslemektedir. - Ya'ni Âhırette olacağı gibi henüz huzuruna varmış olmayıp gıbayında bulunduğu halde onun celâl-ü azametini sayarak ıkabından korkar, rahmandır diye rahmetine mağrur olmaz. « نَبِّئْ عِبَادِىٓ اَنِّىٓ اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ وَاَنَّ عَذَابِى هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيمُ » buyurduğunu hisab eder, emirlerini tutar. Yahud kendi gaybinde içinden ya'ni yalnız zâhiri

değil, Allahdan başka kimsenin vâkıf olamıyacağı kalbinin iç yüzünden haşyet duyar. Hangi kavmden olursa olsun ﴿فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرِيمٍ﴾ işte onu hem bir mağrifet hem de bir ecri kerîm ile tebşir et - «mağrifet» ve «ecr» deki tenvinler tefhım içindir. Ya'ni hiç bir günâh bırakmayıp örten geniş, ehemmiyyetli bir mağrifet ve hiç bir minnet ve eksikliği olmıyan şanlı, şerefli güzel bir ecr ile müjdele: demek ki risalet yalnız inzar için değil, hem de böyle büyük müjde ile tebşir hikmeti içindir. Bu inzar ve tebşirin asıl sirr-ü hikmeti ise şudur:

Sh:»4012

12. ﴿اِنَّا نَحْنُ﴾ hakıkat biz, biziz - ma'lûmdur ki Allah tealânın biz buyurması azamet içindir, ya'ni azemet şanımız olan bir ızzet ve kudreti ma'lûm olan Allahız, yahud biz başka değil, yalnız biz ﴿نُحْيِ الْمَوْتٰى﴾ ölüleri diriltiriz ﴿وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا﴾ ve takdim ettikleri şeyleri hayatlarında yaptıkları iyi ve kötü bütün amelleri ﴿وَاٰثَارَهُمْ﴾ ve eserlerini - ya'ni giriye bıraktıkları nafı veya muzırr eserlerini, gerek okuttukları ılimler yazdıkları kitablar, yaptıkları vakıflar, medreseler, mescidler, mektebler, yollar, çeşmeler, köprüler, hastaneler türlü ımaretler gibi hayr-ü hasenat müesseselerini ve gerek zulm-ü udvan kanunlarını te'sis ve fısk-u ısyan nümuneleri tertib eden fesad

ocakları gibi şer ve seyiatı menhûselerini ve hattâ bütün izlerini ve gölgelerini yazarız namlarına hisablarına geçiririz. Bir hadîsi sahibde varid olmuştur ki « اِذَا مَاتَ اْلاِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ اِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ وَ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ وَ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ » insan öldüğü vakıt ameli münkatı' olur, şu üçten başka: sadakai cariye, intifa' olunur ılim, ona duâ eden salih evlâd» demek ki bu hadîsi şerif kalacak hayırlı eserlerin aksamını beyan etmiştir. Âyet bunların zıddı olan kötü eserlerin de yazılacağını beyan ediyor ﴿وَكُلَّ شَىْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِى اِمَامٍ مُبِينٍ﴾ ve zaten her şey'i önce açık bir kütükte bir ana kitabda, ya'ni Levhı mahfuzda ihsa etmişizdir. - Ya'ni her şey, vukuundan evvel ılmi ilâhide ma'lûm olup Levhı mahfuzda bütün sayısiyle zabtedilmiş olmakla beraber vukuundan sonra da bütün izleri ve gölgeleriyle yazılır ve insanlar bu suretle yaptıklarından mes'ul edilir. Böyle inzar ve tebşir et.

﴿١٣﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِ اِذْ جَآءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ اِذْ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوٓا اِنَّآ اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا مَآ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَىْءٍ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٦﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّآ اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٧﴾ وَمَا عَلَيْنَآ

اِلَّاالْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾ قَالُوٓا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۖ لَئِنْ لَمْ
تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٩﴾ قَالُوا
طَٓائِرُكُمْ مَعَكُمْ ۗ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ ۗ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٢٠﴾ وَجَٓاءَ
مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ۙ
﴿٢١﴾ اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾ وَمَا
لِيَ لَآ اَعْبُدُ الَّذِى فَطَرَنِى وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٣﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ
دُونِهٖٓ اٰلِهَةً اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّى شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا
وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٤﴾ اِنِّٓى اِذًا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ﴿﴾

Sh:»4014

﴿٢٥﴾ اِنِّٓى اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٦﴾ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ۖ
قَالَ يَالَيْتَ قَوْمِى يَعْلَمُونَ ۙ ﴿٢٧﴾ بِمَا غَفَرَلِى رَبِّى وَجَعَلَنِى مِنَ
الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٨﴾ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِنَ
السَّمَٓاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٣٠﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ مَايَاْتِيهِمْ مِنْ

رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣١﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا
قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُوْنِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٣٢﴾ وَاِنْ كُلٌّ
لَمَّا جَمِيْعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُوْنَ ﴿﴾

Meali Şerifi

Ve onlara, o karye sahiblerini temsil getir, o dem ki ona o gönderilen Resuller varmıştı 13 O sıra ki onlara o ikiyi göndermiştik, bunları tekzib ettiler, biz de bir üçüncü ile ızzet (ve kuvvet) verdik de varıp dediler: haberiniz olsun biz sizlere gönderilmiş Resulleriz 14 Siz, dediler: bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz, hem Rahman hiç bir şey indirmedi, siz sırf yalan söylüyorsunuz 15 Dediler: rabbımız bilir, inanın biz gerçek size gönderilmiş, Resulleriz, açık bir tebliğden ötesi ise bizim üstümüze değil 16 Doğrusu dediler: biz sizinle teşe'üm ettik, yemin ederiz ki vaz geçmezseniz sizi hiç tınmadan recmederiz ve her halde size bizden pek acıklı bir azâb dokunur 17 Dediler: sizin şum kuşunuz beraberinizde, ya... nasıhat edilirseniz öyle mi? Doğrusu siz israfı âdet etmiş bir

kavmsınız 18 O esnada şehrin tâ ucundan bir er koşarak geldi, ey hemşerilerim: dedi: uyun o gönderilen Resullere 19 Uyun sizden bir ecir istemiyen o zatlara ki onlar hidayete irmişlerdir 20 Hem neyime kulluk etmiyeyim ben, o beni yaradana? Hep de döndürülüp ona götürüleceksiniz 21 Hiç, ben ondan başka ma'budlar mı tutarım? Eğer o Rahman bana bir keder irâde buyurursa onların şefaati benden yana hiç bir şeye yaramaz ve beni kurtaramazlar 22 Şübhesiz ben o vakıt açık bir dalâl içindeyim 23 Haberiniz olsun ki ben rabbınıza iyman getirdim, gelin dinleyin beni 24 Denildi ki: haydi gir Cennete! ay, dedi, nolurdu kavmın bilselerdi? Rabbım bana ne mağrifet buyurdu 25 Beni ikram olunan kullarından kıldı 26 Arkasından ise kavmının üzerine Semâdan bir ordu indirmedik indirecek de değildik 27 O yalnız bir sayha oldu derhal sönüverdiler: 28 Ey!.. ne hasret o kullara ki kendilerine her gelen Resul ile mutlaka istihzâ ediyorlardı 29 Baksalar a kendilerinden evvel ne kadar karınlar helâk etmişiz, onlar hiç onlara dönüp gelmiyorlar 30 Ancak hepsi toplanıp bizim kıtımıza ihzar edilmişlerdir 31

13. ﴿وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِ﴾ - Ketbi âsâra ve asîl bir nümunede bir çok şey'in ihsasına bir misal gibi olan bu mesel gerek üzerlerine kavil, hakk olanları inzar ve gerek zikre ittiba' edenleri tebşir sadedinde Peygambere mev'ud olan inkılâbatın mühim bir misalini

vermektedir ki buna bu ı'tibarla « يٰسٓ » nin kalbi denilse sezâdır. Ya'ni Nasrâniyyetin karşısında müşrik

Romalılar nasıl söndiyse islâmiyyetin karşısında da öyle devletler sukut edecek « لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهٖ » sirri zâhir olacaktır. Burada bu karye Antâkye, mürselûn da İsâ

aleyhisselâmın Havariyyunundan gönderilenler olduğu naklediliyor. O halde eshabı karye, eshabı

memleket ve zikrolunan kavm, Romalılar olduğu anlaşılır. 14. ﴿اِذْ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا﴾ - bunun zâhiri,

Sh:»4016

bunların taraf ilâhîden nübüvvet verilmiş Resuller olduklarını iş'ar eder. Ebû hayyan der ki « اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا » denilmiş olması da buna delâlet eyler. Çünkü bu muhavere

Peygambelere karşı olur. İbni Abbasın ve Kâ'bın kavli de budur. Lâkin Katâde ve gayrileri demişlerdir ki

bunlar havariyyundan olup Isâ aleyhisselâm ref'i sırasında gönderdi اهـ. Bu surette « اَرْسَلْنَآ »

buyurulması Hazreti Isâ tarafından gönderilmeleri de Allah tealânın emriyle olduğundan dolayı olmuş

oluyor. Ba'zıları bu ikisinin Yuhanna ile Pavlus olduğu ﴿فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ﴾ - bu üçüncüsünün

de Şem'unussafa olduğunu söylemişlerdir. Fakat beyanın asıl hedefi temsil olduğu cihetle bunun bu

suretle ifâde buyurulması risaleti muhammediyyenin şani ızzetini temsilde sarih denecek kadar bir işaretle göstermek içindir. Ya'ni ikinin bir üçüncü ile takviyesi Musâ ve Isâ aleyhisselâmın ahîren risaleti Muhammediyye ile « مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ » ta'ziz ve takviyesini temsil eyliyor. Önce Musâ ve Isâyı göndermiştik, bunları tekzib ettiler, sonra da Muhammed aleyhisselâm ile bunlara ızzet ve kuvvet verdik denilmiş gibi oluyor. Mürselûn o karyeye vardılar da ﴿فَقَالُوٓا اِنَّآ اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ﴾ haberiniz olsun ki sizlere gönderilmişiz Resulleriz dediler 15. ﴿قَالُوا﴾ o Karye sahibleri - Resullere karşı - şöyle dediler ﴿مَآ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا﴾ siz bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz - fazla ne meziyyetiniz olabilir ki öyle bir da'vada bulunuyorsunuz ﴿وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ﴾ ve Rahman hiç bir şey indirmemiştir. - ne vahiy, ne risalet, ne kitab ﴿اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ﴾ siz sırf yalan söylüyorsunuz - vahy-ü risaleti, beşerî nübüvveti esasından

Sh:»4017

inkâr ettiler. Çünkü Romalılar müşrik putperest idiler, bununla beraber Allahı inkâr etmemişlerdi 20. ﴿وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ﴾ o esnada Medînenin aksasından bir er - bu er,

bu kahraman fedaî, bu büyük mücahid, bu güzel vâız, doğru Cennete giden ve Allah tealânın bilhassa ikramına mazher olan bu sevgili şehîd, sahib Habîbi neccar diye ma'ruftur.

MEDİNE, şehir demektir. Medinenin aksası, şehrin en ucu, ta öte başı demek oluyor ki Resullerin tebliğatı ve onlara karşı edilen muamele şehrin her tarafından işidilmiş, belâğa mübîn yapılmış idi. Bu Medine de Antâkyedir diyorlar ve o zaman büyük ve geniş bir şehr olduğunu söylüyorlar, maamafih Medinenin aksasından demek o memleket ricalinin en ileri gelenlerinden bir zat ma'nâsını da andırır. Resullere sui kasd edilmek üzere bulunduğunu haber alıp bu zat-geldi ﴿يَسْعٰى﴾ koşuyordu - ya'ni koşarak geldi, ehli iymana nümune olmak, irşad etmek için bütün cehdiyle çalışıyordu. Bakınız kısaca ne güzel nasıhat etti ﴿قَالَ يَا قَوْمِ﴾ ey benim kavmim: ey hemşehrilerim dedi ﴿اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ﴾ uyun o gönderilen Resullere uyun: dedikleri yola gidin - demek evvelâ hemşerilik şefakatini ileri sürerek nasıhati takdim ve onların Resul olduklarını ıhbar ile iymanını ızhar eyledi, esbabı mucibesini de şu te'kid ile iyzah eyledi: 21. ﴿اِتَّبِعُوا مَنْ﴾ uyun o kimseye ki ﴿لَا يَسْئَلُكُمْ اَجْرًا﴾ sizden bir ecir istemez - dünyevî bir garaz-u ıvaz taleb etmez ﴿وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ kendileri ise hidayete irmiş doğru yolu tutmuşlar. - Burada şöyle bir kıyasi mukassim,bir dilem vardır: bir yolcunun bir rehbere uyması için iki mani'

tasavvur olunabilir: ya biçimsiz bir ücret istemesi yâhud ehliyyetine emniyyet edilememesi, bunlar ise hem bir ücret istemiyorlar, hem hidayet sahibi zatlar, o halde bunlar Resul olmasalar bile doğru ve hasbî olduklarından dolayı kendilerine ittiba' etmemek için hiç bir sebeb yoktur. Hidayetlerinin zuhurunu beyan ile ademi mani'den sonra muktezının vücudunu göstermek için de buyuruluyor ki: 22.

﴿وَمَا لِىَ لَآ اَعْبُدُ﴾ hem benim neyime ıbadet ve kulluk etmiyeyim ﴿الَّذِى فَطَرَنِى﴾ o beni yaradana - bu, muktezıye işaret ve bu söz irşadda telâttuf için ibrazi şefekatle beliğ bir ta'rızdır. Ya'ni o Resuller bizi yaradana kulluk etmeğe ve yalnız onu ma'bud tanıyıp ona ıbadet etmeğe da'vet ediyorlar. Bunun doğruluğu ise aşikârdır. Ben sizi kendim gibi düşünüyorum, ben beni yaradana kulluk etmeyi borcum, vazifem bilirim, çünkü beni yaratmıştır. Ona karşı bu vazifemi yapmamak için hiç bir uzrüm ve manim yok. O halde siz o sizi yaradan rabbınıza neye ıbadet etmiyesiniz ﴿وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ halbuki hep döndürülüp ona götürüleceksiniz - o halde ona kulluktan nasıl kaçınırsınız? 23. ﴿ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً﴾ Hiç ben ondan başka ilâhlarmı edinirim, başka ma'budlar mı tutarım? Çünkü ﴿اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ﴾ eğer o Rahman -

rahmetiyle beni yaratmış olan Rahman - ya beni bir durrile bir sıkıntı ile sıkmak isterse

﴿لَا تُغْنِ عَنِّى شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا﴾ onların, ya'ni ondan başka tapılanların benden yana şefaatleri hiç bir faide vermez ﴿وَلَا يُنْقِذُونِ﴾ ve beni kurtaramazlar - hiç biri ma'bud olamazlar 24. ﴿اِنِّىٓ اِذًا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ şübhesiz ki o takdirde - beni yaradan Rahmandan başka

ma'budlar edindiğim surette - ap açık bir dalâl içindeyimdir. 25.

﴿اِنِّىٓ اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ﴾ - Bu güzel nutkun hatimesi olan bu güzel hıtabe bir kaç ma'nâ vardır:

EVVELÂ, mürselîne hıtabdır; halkın öldürmek için hücumu üzerine onlara şöyle ıkrar verip işhad etmiştir: haberiniz olsun ey mürselîn ben sizin rabbınıza cidden iyman ettim, şimdi beni duyun da şâhid olun. Yarın Âhırette onun huzurunda şehadet edin.

İKİNCİSİ, yine kavmına hıtabdır ki şöyle demek olur. Haberiniz olsun ben o sizi yaradan o sizi yaradan rabbınıza şübhesiz iyman ettim, ey kavmim gelin dinleyin beni de o Resullere uyun, siz de iyman edin.

ÜÇÜNCÜSÜ, istikbalin insanları da dahil olmak üzere duymak kabiliyyeti olan umuma hıtab veya kasem olarak haberiniz olsun ben iyman getirdim, rabbınız aşkına bundan böyle dinleyin beni, benim nutkumu, macerâ ve menakıbımı ey duygusu olanlar! Bakınız netice ne oldu 26. ﴿قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ﴾ gir Cennete denildi - ya'ni şedid edildi, doğrudan doğru Cennete girmekle ikram olundu ki Allah yolunda şehid olanlar hep böyledir. Böyle denince ne dedi bilir misiniz? ﴿قَالَ﴾ dedi ki ﴿يَا﴾ ay! - bu ne güzelmiş ﴿لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ﴾ keşke kavmim bilselerdi 27. ﴿بِمَا غَفَرَلِي رَبِّي﴾ rabbım bana ne büyük mağrifet buyurdu da ﴿وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ﴾ beni böyle ikram edilen kullarından kıldı - kavmi hakkında böyle temennide bulundu, demek kavmını unutuvermemiş, gayzu intikam da beslememiş, düşmanlarına bile merhamet eden evliya ruhiyle istemişti ki kendinin irdiği saadeti bilseler de, cinayetlerine, küfürlerine tevbe edip iyman ve taat

yolunu tutsalar, Allah yolunda fedailik etseler. Bununla beraber bu temenni, bir mübahat ma'nâsından hali de değildir.

Şimdi hiç şübhe yok ki burada hatıra şöyle bir suâl gelir: böyle bir kahramanı, böyle yüksek bir vâız ve mücahidi katl eden o kavma Allah tealâ ne yaptı? Böyle bir suâlde karşı buyuruluyor ki:

28. ﴿وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَآءِ﴾ onun arkasından da kavmının üzerine Semâdan bir ordu indirmedik - ya'ni onu dinlemeyip katl eden kavmını da onun arkasından sağ bırakmadık, gerçi o şehidin arkasında ve Resullerin elinde bir ordu yoktu, bununla beraber onlara harb için gökten bir ordu da indirmedik ﴿وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ﴾ indirmiş de değildik - ya'ni bu gibi ahvalde gökten ap açık bir ordu indirivermek âdeti ilâhiyye olmamış olduğu gibi harikul'âde olarak da indirmedik, daha doğrusu indirecek de değildik, Allahın bir kavmı mahvetmesi için öyle ordular indirmesine lüzum yoktur. «Bedr» de, «Handak» de Melâike indirmesi bile mücerred mü'minlere bir müjde ile kalblerini tatmin için idi, o bir iş murad edince sâde «ol!» der oluverir, onun için 29. ﴿اِنْ كَانَتْ﴾ olan hadise başka değil ﴿اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾ sâde bir sayha

oldu - tek bir ses, bir haykırma, Cibrilin bir haykırması ﴿فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ﴾ hemen sönüvermişlerdi - önüne geleni yakmak isteyen o âteşîn kavm o vakıttan i'tibaren sönmüşlerdir. Bundan Antâkya ahalisinin mahv-ü helâkini anlamak istemişlerse de da'veti ıysevıyye karşısında müşrik Roma devletinin ortadan kalkmış olduğunu anlamak daha şümullüdür. 30. ﴿يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ﴾ ey ne hasret o kullara ılh... - Bu yalnız

Sh:»4021

o sönenlere bir teessüf değildir. Kavl, hakk olan eksere meselin tatbikı hasılı olan bir inzar, gafilîne de bir tenbihtir. 31. ﴿اَلَمْ يَرَوْا﴾ ya görmedi mi de onlar - o istihza edip duran kullar? ﴿كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ﴾ kendilerinden evvel ne kadar karınlar helâk etmişiz: ﴿اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾ onlar, onlara dönüp gelmiyorlar - ya'ni Dünyaya bir daha dönmiyorlar 32. ﴿وَاِنْ كُلٌّ﴾ ve hepsi - o ihlâk edilen ve henüz edilmiyen hepsi başka değil ﴿لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾ yalnız toplanıp bizim huzurumuza ıhzar edilmekte olan bir cem'ıyyet bulunuyorlar - böyle iken nasıl olur da başka ilâhlar ittihaz edip şirk koşarlar?

IHZAR, huzura getirmek demektir. Mahkemeye rızasıyla gelmiyen kimseyi tutup cebren hâkimin huzuruna getirmek ma'nâsında kullanılır ki burada bilhassa bu ma'nâyadır. Ya'ni herkes ölmekle yok olup gitmiyor, hisab ve ceza için Hak tealânın huzuruna haşr-ü sevk olunuyor.

Bu tebliğden sonra bir de aklî delillerle tenvir olunarak buyuruluyor ki:

﴿٣٣﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَاْكُلُونَ ﴿٣٤﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٥﴾ لِيَاْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهٖ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ﴿﴾

Sh:»4022

﴿٣٦﴾ سُبْحَانَ الَّذِى خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَايَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ

النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَۙ ﴿٣٨﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا
ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٩﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى
عَادَكَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٤٠﴾ لَاالشَّمْسُ يَنْبَغِى لَهَآ اَنْ تُدْرِكَ
الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤١﴾
وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۙ ﴿٤٢﴾
وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٣﴾ وَاِنْ نَشَاْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا
صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَۙ ﴿٤٤﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى
حِينٍ ﴿٤٥﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ وَمَا تَاْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا
كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴿﴾

Sh:»4023

﴿٤٧﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُۙ قَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُٓۥٓ اِنْ اَنْتُمْ
اِلَّا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ

صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾ مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٥٠﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَآ اِلٰى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿﴾

Meali Şerifi

Hem bir âyettir onlara ölü Arz: biz ona hayat verdik ve ondan habbeler çıkardık da ondan yiyip duruyorlar 32 Ve onda Cennetler yaptık, hurma bağçeleri, üzüm bağları, neler! içlerinde kaynaklar akıttık 33 Yesinler diye mahsulünden ve kendi ellerinin ma'mulâtından, halâ şükretmiyecekler mi? 34 Tenziyh o yardan sübhane bütün o çiftleri, hepsini, Arzın bitirdiklerinden ve kendi nefislerinden ve daha bilemiyecekleri neler, nelerden 35 Bir âyet de onlara gece, ondan gündüzü soyarız bir de bakarlar ki karanlığa dalmışlar 36 Güneş de; kendisine mahsus bir müstekarr için cereyan ediyor, o işte o azîzi alîmin takdiridir 37 Aya da: menzil menzil ona mıktarlar biçmişizdir, nihayet dönmüş eski urcun gibi olmuştur 38 Ne Güneş kendine aya çatması yaraşır, ne de gece gündüzü geçer, her biri birer felekte yüzerler 39 Bir âyet de onlara o dolu gemide zürriyyetlerini taşımamız ve kendilerine o misilliden binecekleri şeyler yaratmamızdır 40 Dilersek onları gark da ederiz o vakıt ne onlara feryadcı vardır, ne de onlar kurtarılırlar

Ancak tarafımızdan bir rahmet ve bir zamana kadar yaşatmak için başka 42 Hal böyle iken onlara önünüzdekini ve arkanızdakini gözetip korunun ki rahmete şayan olasınız denildiği zaman 43 Kendilerine rablarının âyetlerinden her hangi bir âyyet de gelse mutlaka ondan yüz çevire geldiler 44 Allahın size merzuk kıldığı şeylerden hayra sarfedin denildiği zaman da onlara o küfredenler iyman edenler için şöyle dediler, biz hiç yedirirmiyiz o kişiye ki Allah dilese ona yiyeceğini verirdi, siz ap açık bir dalâl içinde değil de nesiniz! 45 Ve ne zaman bu va'd, doğru iseniz? diyorlar 46 Başka değil, tek bir sayhaya bakıyorlar, bir sayha ki onlar çekişip dururlarken kendilerini yakalayıverir 47 O zaman bir tavsıyeye bile kadir olamazlar, ailelerine de dönecek değillerdir 48

33. ﴿وَاٰيَةٌ﴾ Hem bir âyet - ya'ni Allah tealânın kudretinin kemaline ve ölüleri diriltebileceğine açık bir delil ve alâmettir. ﴿لَهُمُ﴾ Onlara, o gafillere ve münkirlere ﴿الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ﴾ o ölü

Arz - Arz, toprak, malûm ki câmiddir, hattâ sûrei «Hacc» da « وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً »

buyurulduğu üzere sönmüş bir ateş halinde, hayat ile temamen zıdd bir mahiyyette ölüdür. Hele bir öğle sıcağında bir Arabistan çölünün manzarası düşünülürse onun hayattan ne kadar uzak olduğu görülür. Diğer tabiate kalsa idi o ölü Arzda bir ot bile bitmezdi. Fakat ﴿اَحْيَيْنَاهَا﴾ biz ona hayat verdik - onda hayat yarattık, nebatî, hayevanî uzviyyetlerle dirilik, şenlik vücude getirdik. Hayatın ibtida bir huceyreden başladığını göstererek de buyuruluyor ki ﴿وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا﴾ ve ondan, ya'ni Arzdan bir dane çıkardık -

HABB, habbenin ismi cinsidir ki azına da çoğuna da ıtlak olunur. Cem'i hubub, onun cem'i hububâttır. Lisanımızda

Sh:»4025

olduğu üzere bilhassa buğday, arpa, pirinç, susam gibi yenen danelerde şayi' olmakla beraber alel'umum ot ve çiçek tohumlarında dahi mütearefftir. Kamus sahibi Besairde der ki: hububun bir tekine habbe denilmesi, şey'in aslı ve maddei kıvamı olması ı'tibariyledir اهـ. Bu haysiyyetle bir habbe, hayatın ilk başlangıcı olan bir huceyre (cellule) demektir. Burada da bu cinse işareten « وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا » buyurulmuştur. Ulumı tabiıyye noktai nazarından mülâhaza edildiği

zaman Arzın anasırından bir hayat huceyresinin tekevvünü, bir habbenin çıkması tabiî değildir. Tohumsuz bir hayat huceyresi tabiî olarak teşekkül edemez (generation spontance) olmaz. Filvakı' bir nâkısın kendiliğinden bir zâid oluvermesi akla da muvafık gelmez. Bununla beraber Arzda hayat emri vakı' olduğu için yine ulumı tabiıyye eshabı derler ki: fakat bidayette ilk tohumun, ilk huceyrenin gayri tabiî olarak vücude gelmiş olduğunu ı'tiraf etmek zarurîdir. İşte bu nokta doğrudan doğru tabiatler üzerinde hâkim olan hâlık tealânın ölülere hayat veren kudreti rabbaniyyesini gösterir. Bunun bir ıstıfa olduğunu söylemek de aynı ma'nâyı isbat etmektir. Çünkü ıstıfanın her mertebesi fevkattabia bir tekemmül arzeder. (sûrei «En'am» a bak) bu suretle ölü Arza hayati nebatîden başlıyan bir hayat verilip ondan habbeler çıkarıldığı ve böyle tek huceyrelerden başlıyan bu hayatın insan hayatına doğru terbiye ve tekemmül ettirildiği lâtîf bir imtinan tarzında beliğ bir i'caz ile ıhtar olunarak buyuruluyor ki: ondan bir habb çıkardık da

﴿فَمِنْهُ يَاْكُلُونَ﴾ şimdi ondan yiyorlar - belli ki bu şöyle demektir: O insanları dahi yarattık da o danelerden yiyip duruyorlar. Sonra onların terkibi ve terakkısiyle bilhassa hayatî insaniyyenin idâme ve tekemmülâtı esbabına ınayet buyurulduğu anlatılmak üzere de buyuruluyor ki 34.

﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ﴾ hem onda: o Arzda

Cennetler yaptık - o tek hucreli hayatı üretip terkib ve te'lif ederek birbirine girmiş dilber, dilnişîn bağlar husule getirdik ﴿مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ﴾ hurmalıklar ve üzümlükler, neler - ki bunlar nebatî hayatın en mükemmel şekli ve insan ezvakının en tatlı menabiıdirler. ﴿وَفَجَّرْنَا فِيهَا﴾ ve onda - yine Arzda yâhud o Cennetler içinde ﴿مِنَ الْعُيُونِ﴾ kaynaklardan çaylar, pınarlar akıttık 35. ﴿لِيَاْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهٖ﴾ ki onun mahsulünden, Allahın verdiği meyvesinden hasılâtından ﴿وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ﴾ ve ellerinin yaptığı şirası, pekmezi ve teferrüatı gibi ma'mulâtından yesinler, intifa' etsinler diye - bu ma'nâya göre « مِنْ ثَمَرِهٖ » de « لا » vardır vakfolunmaz. Maamafih burada « ما » nın nâfiye olması da tecviz edilmiştir. Buna göre « مِنْ ثَمَرِهٖ » de vakıf caiz « ج » olup ma'nâ şöyle olur: mahsulünden yesinler, onu onların elleri yapmadı, ya'ni o bağlara bakmaları ve suyu, çapası gibi işlerine çalışmaları ıktiza ederse de intifa' edecekleri o mahsul onların sun'u değil, Allahın vergisidir. ﴿اَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ hâlâ şükretmîyecekler mi? - Şirk ve küfrândan vaz geçip tevhid-ü iyman ile ıbadet ve kulluk etmiyecekler mi?

Abdülkadiri geylânî kuddise sirrüh Fütuhul'gaybde der ki: şükür, ya lisan veya kalb veya cevarih ile olur: lisan ile şükür, ni'metin Allah tealâdan olduğunu ı'tiraf ve halka izafeti terk eylemektir. Ne kendine ne havl-ü

kuvvetine ve kesbine, ne de senin gayrından ellerinde cereyan edenlerin hiç birine isnad etmemek, çünkü sen de onlar da hep o ni'met için esbab, âlât ve edevatsınızdır. Onu kısmet eden, gönderen iycad eden, onunla meşgul eyliyen müsebbib olan Allah azze ve celledir. Kasim o, mu'tıy o mûcid odur. Şükre ehakkolan odur. Hediyyeyi getiren uşağa

Sh:»4027

bakılmaz, gönderen Efendiye bakılır. Bu bakışı bilmiyenler hakkındadır ki «

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۤ وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ

» buyurmuştur. Zâhire, sebebe bakıp da ılmi ve ma'rifeti ondan ilerisine geçmiyen cahildir, nâkıstır, aklı kasırdır. Çünkü âkıle âkıl denilmesi akıbeti görmesi i'tibariyledir. Kalb ile şükür: sende olan ni'metlerin hepsi zâhirde ve bâtında harekât ve sekenatındaki menfeatlerin, lezzetlerin cümlesi başkasından değil, ancak Allahdan olduğuna i'tikadı dâimle sağlam bağlanmaktır ki lisanınla şükrün, kalbinde şükrün tercemanı olur.

«

﴿وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً﴾. ﴿وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ﴾. ﴿وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا﴾ » buyuruluyor ki

mü'min için Allahdan başka mün'ım kalmaz. Cevarih ile şükre gelince: bütün a'zalarını Allah tealânın taatında tahrik ve isti'mal eylemektir. O halde Allahdan ı'raz bulunan her hangi bir hususta halktan hiç birine icabet etmemek lâzım gelir. Ki bu, nefse, hevâye, irâdeye, emanîye ve sair halka şamildir. Allaha taatı asıl ve metbu' ve mâsivasını feri' ve tabi' kılmak gibi ki başka türlü yaparsan cebbar, zalim ve Allahın hukmünün gayriyle hâkim olmuş olursun «

«وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

36. ﴿سُبْحَانَ الَّذِى﴾ - Sûrei «Bakare» de ve sûrei «İsra» nın başında iyzah edildiği üzere sübhân, tesbihin alemidir. Bununla beraber büyük teaccub makamında da kullanılır, tesbiyh de tenziyhin aksasıdır, ya'ni her hangi bir lekeden yaraşıksızlıktan i'tikadda, kavilde, fiılde son derece tenzıyhdir. Bu suretle « اُسَبِّحُ سُبْحَانَ » yâhud « سَبِّحُوا سُبْحَانَ » mazmununu ifâde eden bu tesbihin burada böyle istinaf ile sevkı ne güzeldir!

EVVELÂ, bu bir taraftan şükretmiyenleri tevbiyh, bir taraftan da şükredeceklere şükrün başı kemali tenzıyh ile tevhid olduğunu ta'limdir.

SANİYEN, sıla mevkıında zikrolunan âsarı kudretin ehemmiyyetini ış'ar ile şükrün esbabı mucibesini ziyadesiyle te'kiddir.

Sh:»4028

SALİSEN, eşleri yaradanın eşsizliğini, şerîk ve nazîrden münezzeh birliğini isbat eden beliğ bir san'ati tıbak vardır: tesbih o yaradana, yâhud ne münezzeh sübhândır o yaradan ki ﴿خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا﴾ bütün o çiftlerin hepsini yarattı -

EZVAC, zevcin cem'idir. Zevc çift ve eş demektir ki ragıbın beyanı vechile iki karînin her birine de ve bir diğerine mümasil veya zıddolarak alâkadar olan her şey'e de denir. Bu i'tibar ile âlemdeki şeylerin hepsi bir zıddı veya mümasili veya her hangi bir terkib ve tekabülü bulunmak haysiyyetiyle çifttirler. Meselâ cisim ve ruh, madde ve kuvvet cevher ve araz, nefis ve âfâk, Arz ve Sema, zulmet ve nur, Dünya ve Âhıret gibi ki elektrik bile müsbet ve menfi ikiye ayrılıyor. O halde halekal'ezvac demek bütün enva' ve esnafıyle âlemi halk etti demeğe müsavidir. Ancak burada asıl sevk, bütün âlemin halkını anlatmak değil, bir şerîk ve nazîri bulunan bütün eşlerin, bütün çiftlerin mahlûk olduğunu ve binaenaleyh mahlûkun halika eş olamıyacağını

anlatarak halikın nezahet ve vahdaniyyetini isbat etmektir. Bundan başka ezvac ta'bir olunmasında diğer bir nükte daha vardır ki hayatı beşer için evvelki ni'metlerden daha ziyade ehemmiyyeti haiz olan izdivac ni'metinin halkına işaret ile şükre tehyic ifâde eder: Netekim ezvac şöyle beyan buyuruluyor. O çiftleri ki ﴿مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ﴾ Arzın bitirdiklerinden - evvelki âyette zikr olunan ve olunmıyan envaı nebatat ve eşcar ﴿وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ﴾ ve kendi nefislerinden - erkek ve dişi ﴿وَمِمَّا لَايَعْلَمُونَ﴾ ve daha bilemiyecekleri şeylerden - ki ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne de bir beşerin hatırına gelmiştir.

37. ﴿وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ﴾ bir âyet de onlara gecedir. - Mekânda

Sh:»4029

tecellî eden kudreti ilâhîyyeyi ıhtardan sonra bununla da zamanda tecellî eden kudreti rabbaniyyeye işaret buyuruluyor. Şöyle ki ﴿نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ﴾ ondan gündüzü yüzeriz -selh kelimesi biri diğerinin lâzımı iki ma'na ile kullanılır: soymak, çıkarmak: « سَلَخْتُ اْلاِهَابَ عَنِ الشَّاةِ » denilir. Koyundan deriyi yüzdüm, soydum, giderdim demek olur. Diğerinde ise « سَلَخْتُ الشَّاةَ عَنِ اْلاِهَابِ » koyunu deriden soydum denilir. Açtım meydana çıkardım

demek olur. Türkçemizde de elmayı soydum yâhud elmanın kabuğunu soydum dediğimize göre biz de soymak kelimesinde bu iki sureti farklı farksız kullanıyoruz demektir. Burada her iki ma'nâ ile de tefsir edilmiştir ki ikisi de doğrudur. Evvelkine göre geceden gündüzün yüzülmesi bir kurbanın derisi yüzülüyormuş gibi muhîttan zıyanın sıyrılıp sönmesiyle ademi aslîyi ıhtar eden karanlığın zuhuru, ya'ni akşam olmak hâdisesi demek olur. Ki ﴿فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ﴾ derken bir de bakarlar ki onlar karanlığa dalmışlardır. - Kavlinde ta'kıyb ve müface'e bu ma'nâda zâhir olduğundan ekser müfessirîn bu vechi ıhtiyar etmişlerdir. Bu surette gece yalnız bir inzar âyeti olarak ıhtar edilmiş olur. İkinci ma'nâya göre ise geceden gündüzün yüzülmesi karanlık içinden aydınlığın çıkarılması, ya'ni sabah olmak hâdisesi olmuş oluyor, ki bunda ölülere hayat vermekten nümune olan bir neş'ei tebşir vardır. Netekim geceler gebedir denilir. Buna göre « فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ » yine ayni günün âhırı geceye varacağını göstermiş olur.

38. ﴿وَالشَّمْسُ﴾ güneş de - bir âyettir, Ya'ni gece ve gündüzün sebebi gibi görünen Güneş de Allahın kudretine bir alâmettir ﴿تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا﴾ kendisi için mukadder bir müstekarr için cereyan ediyor - bu cereyanı Şemsin yalnız mekânda hareketi diye anılmamalı, mekânî ve zemanî

bilcümle âsâr ve evzaıyle vücudde tevalisi ma'nâsına anlamalıdır. Meselâ zıya ve hararet neşri de onun bir cereyanıdır.

MÜSTEKARR, mimli masdar, ismi zeman, ismi mekân olabildiği, « لام » la da bir kaç ma'nâya geldiği cihetle bu ifâde müteaddid ma'nâlara sadıktır.

EVVELÂ, Güneş kendisi için takdir ve tahsıs edilmiş bir istıkrar sebebiyle, ya'ni sâbit bir karar, müntazam bir kanun ile cereyan eder. Hisabsız, serserî, kör bir tasadüf ile değil.

SANİYEN, bir istikrar için, ya'ni kendi âleminde bir karar ve müvazene husule getirmek hikmet ve gayesiyle yâhud nihayet bir sükûna erip durmak için cereyan ediyor.

SALİSEN, ismi zaman olduğuna göre kendine mahsus bir istikrar zamanı için, ya'ni duracağı bir vakte,

bir eceli müsemmaya kadar cereyan eder ki bu vakıt « اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ » vaktıdır.

RABİAN, ismi mekân olduğuna göre: kendine hass bir istikrar mahalline mahsus ya'ni, yerinde sâbit olarak cereyan eder, mihverinde döner, yâhud kendisinin karargâhı olan âlemin menfaıı için cereyan eder. Bu ma'nâda vatana hizmet için bir teşvık de vardır. Nihayet birinci « لام » ilâ ma'nâsına olmak üzere şu ma'nâ da vardır: kendisi için bir istikrar noktasına doğru gitmektedir. Tatbikı bir kaç vechile iyzaha muhtemil bulunan bu ma'nâya göre Şemsin diğer bir merkeze doğru hareket etmekte bulunduğu da anlaşılabiliyor. Netekim bir hadîsi şerifte de « مُسْتَقَرُّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ » Şemsin müstekarrı Arşın altındadır diye vârid olmuştur.

﴿ذٰلِكَ﴾ İşte o - cerayanı acîb ﴿تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ o azîzi alîmin takdiridir.

-Ya'ni kudretiyle her şe'ye galib ve hâkim ve ılmiyle her şey'i muhît olan ve sana Kur'anı

indirip sıratı müstekımi gösteren Allahın takdiri, yani bütün hudud ve tafsılâtını bilip biçmesiyledir. Yoksa ne yaptığını bilmez gör bir tabiatin eseri değil, bizzat kadim bir müessir hiç değildir.

39. ﴿وَالْقَمَرَ﴾ Kamere gelince ﴿قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ﴾ ona menzil menzil mıkdar biçmişizdir. - O Güneş gibi istikrarlı bir surette cereyan etmez. Ona bir takım menziller ve her menzile göre bir mıkdar ta'yin etmişizdir. Seyyardır her gün bir menzile gelir, her menzile göre bir şekilde bir şekilde görünür. Arablar, menâzili kameri şunlarla saymışlardı: şertan, butayn, süreyya, deberan, hek'a, hen'a, zira', nesre, tarf, cebhe, zübre, sarfe, avva, simâk, gafir, zubânâ, iklil, kalb, şevle, neâim, belde, sa'düzzâbih, sa'dübüla, sa'düssüud, sa'dul'ahbiye, fer'uddelvilmukaddem, fer'uddelvilmuahhar, reşa. Bunlardan her gece bir menzile konardı istikbale kadar günden güne nuru arta arta sonra da eksile eksile son menzilde - ki ictima'dan öncedir - iyice incelir, kavslenir ﴿حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾ nihayet dönüp eski urcûn gibi olana kadar -

URCÛN, eğri salkım çöpü demektir. Bilhassa hurma salkımının dip çöpü ki eskisi, ya'ni geçen seneninki, daha ince, daha eğri, daha renkli olur. Bu teşbih pek bedî'dir. Zannedildiği gibi hilâlın ilk ve son şeklini göstermekle kalmıyor, Kamerin o menazilde giderken arz etrafında bir ayda katettiği mahrekin bir

mürtesemini de göstermiş oluyor.

Sh:»4032

Eski denilmekle bu mahrek üzerinde Kamerin her menzildeki cirmi de tahyîl edilmiş bulunuyor ki eski hey'etçiler bu teşbihin letafetini idrâk edemezlerdi. Bu takdir o kadar güzel ve bu tevzii vezaif o kadar yerindedir ki 40. ﴿لَاالشَّمْسُ يَنْبَغِى لَهَآ اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ﴾ ne Güneş kendisine aya çatmak yaraşır ﴿وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ﴾ ne gündüz gecenin önüne geçer ﴿كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ hepsi birer felekte yüzerler. - Biri diğerine çarpmaz, vazifeleri o kadar güzel ve muntazam tevzi' olunmuştur. « يَسْبَحُونَ » cemi' sıgasiyle iyrad olunmakla külden murad, yalnız Şems-ü Kamerden her biri değil Bütün ecram olduğu anlatılmıştır. Bu cihetle hey'eti cedide düsturuna işaret eden bu âyetin bir nazîri sûrei Enbiyade geçmiş olduğu cihetle oraya bak.

Yalnız Şemsin yüzdüğü feleki nedir? Bu bir medar olduğuna göre onun da bir seyyare olması lâzım gelmiyor mu? diye sorulabilir. Gerçi mihveri etrafına da mahalli deveran ma'nâsına medar denebilirse de bundan zâhir olan Güneşin balâda zikrolunduğu üzere hadîsi şerifin gösterdiği vechile Arşın altında diğer

bir müstekarre bir merkeze doğru hareket ettiğini ve binaenaleyh onun yüzdüğü felek de ona olan medar ve mahreki olduğunu kabul etmek ıktıza eder.

41. ﴿وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۙ﴾ - Fülki meşhun denilince ibtida Hazreti Nuhun gemisi hatıra gelir. Fakat burada « ذُرِّيَّتَهُمْ » kaydı bunu iradeye mani'dir. Bu karîne ile burada fülki meşhun, hâmil kadınların rahimlerinden mecaz, beliğ bir istiaredir. Evet, sulbı pederden bir tufan ile atılan zürriyyetler, anaların rahimlerinde Hazreti Nuhun gemisi gibi bir sefinei necat bulur

42. ﴿وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهٖ مَا يَرْكَبُونَ﴾ - bu bütün merakibi bahriyye ve berriyyeye şamildir. 43. ﴿وَاِنْ نَشَاْ نُغْرِقْهُمْ﴾ Ve dilersek onları: o zürriyyetleri fülki meşhûn gibi olan rahimlerde, kendilerini de onun mislinden bindikleri gemilerde gark ediveririz ﴿فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ﴾ de ne o zürriyyetler için bir feryadcı, bir feryad eden veya feryada yetişen bulunur ﴿وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَۙ﴾ ne de berikiler gark oldukları denizden kurtarılırlar. 44. ﴿اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ﴾ Meğer ki bizden bir rahmet ile ve bir

zamana kadar yaşatmak için ola - ancak o takdirde kurtarılırlar.

45. ﴿وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا الخ۰۰۰﴾ - âfakî ve tekvinî âyetlerden sonra tenzilî âyetlerden de ı'razlarını beyandır. 47. ﴿وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا الاية﴾ - bu âyetin zındıklar hakkında nâzil olduğu söylenir. Mekkede bir takım zındıklar sadaka ve iane için teşvık olunduklarında Allah, fakîr edecek biz besliyeceğiz öyle mi? Diye böyle küfr ederlermiş ki bu zendeka eski İrandan mün'akis olmak gerektir. 48. ﴿وَيَقُولُونَ﴾ bir de derler ki ﴿مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ﴾ ne zaman bu va'd - bu ölülerin dirilmesi, bu ıhzar va'di ﴿اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ eğer doğru iseniz - ya'ni böyle diyerek istihza etmek isterler. 49. ﴿مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾ fakat başka değil, bir tek sayhaya bakıyorlar - ki ilk nefha, ya'ni surun birinci üfürülüşü. Bir sayha ki: ﴿تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ﴾ - « يَخْتَصِمُونَ » ın

idgamıdır. Ya'ni bir sayha ki onlar birbirlerine geçmiş çekişip dururlarken kendilerini alıverir.

﴿فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً﴾ o vakıt artık bir tavsıyeye - hiç bir işleri hakkında bir kelime vasıyyet etmeğe - bile kadir olamazlar ﴿وَلَآ اِلٰى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ﴾ ailelerine de dönecek değiller.

﴿٥١﴾ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ
يَنْسِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا مَا
وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٣﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً
وَاحِدَةً فَاِذَاهُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ
نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾ اِنَّ
اَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِى شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٦﴾ هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ
فِى ظِلَالٍ عَلَى الْاَرَآئِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٧﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ
مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٨﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ ﴿٥٩﴾ وَامْتَازُوا
الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٦٠﴾ اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنِىٓ اٰدَمَ
اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴿﴾

Sh:»4035

﴿٦١﴾ وَاَنِ اعْبُدُونِىۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَقَدْ اَضَلَّ
مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًاۜ اَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾ هٰذِهِ جَهَنَّمُ
الَّتِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٤﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ
﴿٦٥﴾ اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ
اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى
اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَوْ نَشَآءُ
لَمَسَخْنَاهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ﴿﴾

Meali Şerifi

Bir de sur üfürülmüştür ne baksınlar kabirlerinden rablarına doğru akın ediyorlardır 51 Eyvah, başımıza gelenlere derler: kim kaldırdı bizi uyuduğumuz yerden? Bu işte, o Rahmanın va'd buyurduğu, doğru imiş o gönderilen Resuller 52 Başka değil, sâde bir tek sayha olmuş, derhal hepsi toplanmış huzurumuza ihzar

edilmişlerdir 53 Artık bu gün hiç kimseye zerrece zulmedilmez, ancak yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz

54 Cidden eshabı Cennet bu gün bir şuğl içinde zevk etmektedirler 55 Kendileri ve zevceleri erîkeler

üzerine kurulmuşlardır 56 Onlara orada bir meyve var: hem onlara orada ne iddia ederlerse var 57 Bir

selâm, rahîm bir rabdan kelâm 58 Ve haydin ayrılın bu gün ey mücrimler! 59 And vermedim mi size? "Ey

adem oğulları! Şeytana kulluk etmeyin, o size açık

bir düşmandır" diye 60 "Ve bana kulluk edin doğru yol budur" diye 61 Böyle iken celâlıma karşı o içinizden

bir çok cibilletleri yoldan çıkardı, ya o vakıt sizin akıllarınız yokmıy dı? 62 Bu işte o Cehennem ki va'dolunur

dururdunuz 63 Bu gün yaslanın ona bakalım küfrettiğiniz için 64 Bu gün ağızlarını mühürleriz de bize elleri

söyler ve ayakları şehadet eyler: neler kesbediyorlardı 65 Hem dilersek gözlerini üzerinden silme kör

ediverdik de yola dökülürlerdi, fakat nereden görecekler? 66 Daha dilesek kendilerini oldukları yerde

meshediverdik de ne ileri gidebilirlerdi ne dönebilirlerdi 67

51. ﴿وَنُفِخَ فِى الصُّورِ﴾ - İkinci nefha: «

ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرٰى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ» - 54.

söyleneceği hikâyedir. 55. ﴿اِنَّ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ﴾ haberiniz olsun ki eshabı Cennet: salih amellerle Cennete sahib olanlar - gerçi Cennete girmek esas ı'tibariyle Allahın fadliyledir. Lâkin « وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ » buyurulması ı'tibariyle burada bu ma'nâ ıhtar buyurulmuştur. 57. ﴿فَاكِهَةٌ﴾ meyve - ta'bir buyurulması da mücerred zevkten ziyade semerei mesaiye işaret eder. 56. ﴿الْاَرَآئِكِ﴾ erîkeler - ERİKE, hacelede, ya'ni gelin odasında döşenen süslü koltuktur. 57. ﴿وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ﴾ ve onlara iddia ettikleri, istedikleri var, da'vayı kazandılar, ya'ni 58. ﴿سَلَامٌ﴾ selâm var ﴿قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ﴾ rahîm olan, ya'ni sonunda mü'minleri rahmetiyle murada erdiren ve şeriki nazîri olmıyan bir rabden doğrudan doğru söylenme bir selâm - bir hadîsi şerifte Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhivesellem demiştir ki: ehli Cennet ni'metleri içinde zevkayb olurlarken kendilerine bir nur parıldar, başlarını

Sh:»4037

kaldırır bakarlar ki fevklarından rab kendilerini şerefi dîdariyle müşerref kılmış « اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا اَهْلَ الْجَنَّةِ » buyuruyor, işte « سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ » kavli ilâhîsi budur. Bunun üzerine onlara nazar buyurur,

onlar da ona nazar ederler ve nazar ettikleri müddetçe diğer ni'metlerden hiç bir şey'e iltifat etmezler, tâ ihticab buyuruncıya kadar ki o vakıtta üzerlerinde ve diyarlarında nur ve bereketi bâkı kalır.

62. ﴿اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا﴾ bir çok cibilletleri şaşırttı, ya'ni bir çok cemaatlerin ahlâklarını bozdu 65. ﴿اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰى اَفْوَاهِهِمْ الاية﴾ İşte Sûrei Nurda « يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » buyurulan gün bu gündür. 66. ﴿وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰى اَعْيُنِهِمْ﴾ bu da Âhırete âid zannedilmiş ise de Dünyaya âid bir tehdid olarak « مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً » kavline ma'tuf olması ma'nâ ı'tibariyle daha muvafıktır. Ya'ni Âhırette öyle olacağı gibi biz de dilersek şimdi o nankörlüğü yapan, «Allah dilese idi ı't'am ederdi» diyen kâfirlerin gözlerini büsbütün siler kör ediverirdik ﴿فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ﴾ de yola dökülürlerdi - yola gelmekte yarış ederlerdi. - Çünkü her küfredenin gözü kör edilivermiş olsa idi bu bir ilcâ olur, hepsi iymana gelirdi ﴿فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ﴾ fakat o kâfirler nerden görecekler. - Burada ibsar, basıreti kalb ile tefsir edilmiştir. Ya'ni o kadar âyâtı ilâhiyyeyi görmiyen o basıretsiz kâfirler bunu böyle yapabileceğimiz idrâk etmezler. 67. ﴿وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ﴾ dilesek onları tam kuvvetleri çağında mesıh da ediverdik - kılıklarını değiştirir oldukları yere donduruverirdik

﴿فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ﴾ ne geçebilir ne dönebilirlerdi - şu de

halde böyle irâde buyurulmıyorsa

Sh:»4038

yapılamıyacağından değil, cezaları Âhırette verileceği içindir.

Bununla beraber:

﴿٦٨﴾ وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى الْخَلْقِ ۖ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٩﴾ وَمَا
عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِى لَهُ ۚ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌ ۙ
﴿٧٠﴾ لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ
﴿٧١﴾ اَوَ لَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ اَيْدِينَآ اَنْعَامًا
فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧٢﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا
يَاْكُلُونَ ﴿٧٣﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ ۖ اَفَلَا يَشْكُرُونَ
﴿٧٤﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٥﴾ لَا

يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ ۙ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٦﴾ فَلَا يَحْزُنْكَ
قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾ اَوَ لَمْ يَرَ
الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٨﴾
وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ
﴿٧٩﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي اَنْشَاَهَآ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ
عَلِيمٌ ۙ﴿﴾

Sh:»4039

﴿٨٠﴾ اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا فَاِذَآ اَنْتُمْ
مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨١﴾ اَوَ لَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ۖ بَلٰى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٢﴾
اِنَّمَآ اَمْرُهُ اِذَآ اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٣﴾
فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۙ﴿﴾

Meali Şerifi

Bununla beraber her kimin ömrünü uzatıyorsak hılkatte onu tersine çeviriyoruz, hâlâ da akıllanmıyacaklar mı? 68 Biz ona şiir öğretmedik, ona yaraşmaz da, o sâde bir zikir ve parlak bir Kur'andır 69 Hayatı olanı uyandırmak, nankörlere de o söz hakk olmak için 70 Şunu da görmediler mi? Biz onlar için ellerimizin yaptıklarından bir takım (en'am) yumuşak hayvanlar yaratmışız da onlara malik bulunuyorlar 71 Ve onları kendilerine zebun etmişiz de hem onlardan binidleri var, hem de onlardan yiyorlar 72 Onlardan daha bir çok menfeatleri ve türlü içecekleri de var, hâlâ şükretmiyecekler mi? 73 Tuttular da Allahdan başka bir takım ilâhlar edindiler gûya yardım olunacaklar 74 Onların onlara yardıma gücleri yetmez, onlar ise onlar için hazırlanan askerler 75 O halde onların lâkırdıları seni mahzûn etmesin, biz onların içlerini de biliriz dışlarını da 76 Görmedi mi o insan? biz onu bir nutfeden yarattık da şimdi o çeneli bir çekişgen kesildi 77 Yaratılışını unutarak bize bir de mesel fırlattı: kim diriltir o kemikleri onlar çürümüşken? dedi 78 De ki onları ilk defa inşa eden diriltir ve o her halkı bilir * O ki size yeşil ağaçtan bir ateş

yaptı da şimdi siz ondan tutuşturup duruyorsunuz 80 Ya Gökleri ve Yeri yaratan onlar gibisini yaratmağa kadir değil midir? Elbette kadir, hallâk o, alîm o 81 Onun emri bir şeyi murad edince ona sâde ol demektir, o oluverir 82 Artık tesbiyh edilmez mi öyle her şeyin melekûtu yedinde bulunan sübhane! hep de dördürülüp ona götürüleceksiniz 83

68. ﴿وَمَنْ نُعَمِّرْهُ﴾ Maamafih her kimi de muammer ediyorsak - gençlik çağında almayıp uzun ömür ile yaşatıyorsak ﴿نُنَكِّسْهُ فِى الْخَلْقِ﴾ hılkatte tepesi üstü dikiyoruz. - Ya'ni bidayettekinin, gençliğin aksine olarak günden güne kuvvetten düşürüp za'fını artırıyor, ölüme doğru götürüyoruz ﴿اَفَلَا يَعْقِلُونَ﴾ hâlâ akıllanmıyacaklar mı? - Bunu yapan kudretin daha evvel o tams-ü meshı de yapabileceğini anlayıp da doğru yolu tutmıyacaklar mı? 69. ﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ﴾ biz ona, ya'ni Peygambere şiır öğretmedik - bu söylenenleri bir şiır saymamalıdır. Kur'anın ne lâfzan ne de ma'nen şiır olmadığı açıktır. Bir kerre Kur'anın nazmında şiır nazmının vezn-ü kafiyesi yoktur. Ma'nâ bakımından ise şiır, hakıkat olup olmadığı aranmaksızın hoşlandırmak veya tiksindirmek, coşturmak veya küstürmek gibi hisleri gıcıklayan muhayyel kuruntulara, vehmî kıyaslara, hissiyyat oyunlarına raci'dir. Kur'an ise hakkın sıratı müstekımine irşad eden hikem ve

ahkâm ile ırfan nuru, iykan rehberi bir yadigârı ilâhîdir. Fakat kâfirlerin bir çokları onu bir şiır gibi mülâhaza etmek ve ettirmekte ısrar ettikleri ve bu suretle Peygamberi bir şâir gibi tanıttırmak istedikleri cihetle buyuruyor: biz ona şiır öğretmedik ﴿وَمَا يَنْبَغِى لَهُۥ﴾ hem o, ona yaraşmaz da - zira « وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ » dur. Ne makamı risalete şâirlik yaraşır, ne de

Sh:»4041

Kur'anı şiır demek ﴿اِنْ هُوَ﴾ o Kur'an başka değil ﴿اِلَّا ذِكْرٌ﴾ ancak bir zikir - mahzâ Allah tarafından bir va'z-u irşad ﴿وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌ﴾ ve bir Kur'anı mübîndir. - Ibadetlerde ve ıbadethanelerde okunacak kelâmullahtır. 70. ﴿لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا﴾ hayatı, ya'ni aklı, duygusu olanı inzar edip gafletten uyandırmak ﴿وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ küfürde ısrar ile kâfirlik edenler aleyhine kavil hakk olmak için - bundan evvel ekserisine olduğu gibi azâb ile hukm vâcib olmak için. 71. ﴿اَوَ لَمْ يَرَوْا﴾ şunu da mı görmediler. O gafiller ki uyanmıyorlar? ﴿اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ اَيْدِينَآ اَنْعَامًا﴾ biz kendileri için ellerimizin ı'mal ettiği şeylerden, ya'ni başka hiç bir san'atin dahli olmayıp doğrudan doğru kendimizin

ihdas eylediğimiz ni'metlerden en'am, yumuşak hayvanlar yarattık ilh... - Bu ıhtarda bir çok cihetten incelikler vardır ki bunu tefsirden ziyade okuyanların zevkı takdir edecektir.

77. ﴿اَوَ لَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ الخ﴾ - Rivayet olunuyor ki übeyy ibni half Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellemin huzuruna bir çürümüş kemikle gelmiş, onu eliyle ufalıyarak «Allah bunu böyle çürüdükten sonra diriltir der misin?» demiş «evet, seni de ba'seder ve ateşe kor» buyurmuş ve bu âyet bu sebeble nâzil olmuştur. 79. ﴿وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾ ve o halkın hepsine alîmdir. Ya'ni her mahlûku bütün tafsılâtıyle, her birinin toplanan ve dağılan bütün eczası, usul-ü füruu, evzaı, ahvali keyfiyyat ve kemmiyyatı, her türlü hususıyyatıyle bilir, ve her halkı, yaratmanın her türlüsünü bilir, maddeli maddesiz, aletli aletsiz, örnekli örneksiz, gerek ilkin gerek sonra her nev'ini bilir.

Bütün

mes'ele bundan ıbarettir. 80. ﴿اَلَّذِى جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا﴾ o ki size yeşil ağaçtan bir

ateş yaptı - meşhur olan bu ağaç merh ile afar denilen iki ağaçtır ki ikisi de yemyeşil suları damlarken merh çakmak makamında afare sürtülmek suretiyle ateş çıkarılır, bedevîlerce ma'lûmdur. Bunun birini erkek birini dişi menzilesinde de farzetmişlerdir. Maamafih «

فِى كُلِّ شَجَرٍ نَارٌ وَاسْتَمْجَدَ الْمَرْخُ وَالْعَفَارُ» her ağaçta ateş vardır, fakat merh ile afar bol buluştur.» diye bir mesel vardır. Bu haysiyyetle ba'zı müfessirler demişlerdir ki ağaçtan murad cinstir. Merh ve afar temsil tarıkıyle zikrolunmuştur. Ancak burada şayanı dikkat olan nokta şudur ki bununla maksud ağaçtaki odun veya kömürü göstermek değil, delk-ü temass ile yeşil ağaçtan zuhure gelen hararet ve iştiali anlatmaktır. Bu ise şimdi bildiğimize göre bir elektirik hâdisesidir. Demek ki bu suretle âyet elektiriğe işaret etmiş ve bu işaretten « كن » emrini anlamağa zihinleri takrib için bir misal de verilmiş oluyor. ﴿فَاِذَآ اَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ﴾ yapmış da siz ondan çakıp çakıp hemen tutuşturuyorsunuz. - Ya'ni bil'fıl tecribe ile ma'lûmunuz olan şübhesiz bir ateş. Demek ki mücerred akli nazarî ile bilinemiyecek hakıkatler tecribe ile münkeşif olur. 81.

﴿اَوَ لَيْسَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ؕ﴾ hem o Gökleri ve Yeri, ya'ni bütün şu âlemi yaratmış olan Allah, onların mislini, onlar gibisini, ya'ni o çürümüş insanlar gibi küçüğünü hattâ bütün o âlemin mislini diğer bir neş'et ile yine yaratmağa kadir değil midir? ﴿بَلٰى﴾ Evet kadirdir ﴿وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ﴾ ve o, öyle hallâk,

öyle alîmdir. 82.

﴿اِنَّمَآ اَمْرُهٗٓ اِذَآ اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَّقُوْلَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ﴾ onun emri,

bir şey'i murad edince ona sâde «ol!» demektir, o oluverir. 83.

﴿فَسُبْحَانَ الَّذِىْ بِيَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَىْءٍ﴾ O halde tesbiyh ona:

her

Sh:»4043

şey'in melekûtu yedinde bulunan, her şeyde dilediği gibi tasarruf eden sübhane

﴿وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ﴾ hep de döndürülüp ona götürüleceksiniz. - Ona sahib « يس » gibi koşa

koşa iyman ve islâm ile birrıza rücu' ederek mazheri gufran ve ikram olmak istemiyenler de akıbet kerhen

irca' olunacak, yakalanıp onun huzurı celâline götürülecek, hisabı görülüp cezası verilecektir.

İbni Abbas Hazretlerinden merviydir ki: « يس » hakkında rivayet olunan fazıletlerin niçin ona mahsus

olduğunu bilmiyordum, bu âyet imiş.

Melekût, yukarılarda da geçtiği üzere mülkün mubalega sıgasıdır ki tam bir hâkimiyyetle saltanatın esrarı idaresi demektir.

Şimdi bu melekût ve ircaa bir tavzıh olmak üzere vessaffati sûresi başlıyor.